

AL DENTE - 2011 – DE BLEGEURMAKER LESBRIEF

Toneelgroep Al Dente speelt

De Blegeurmaker

of De aftocht van Gnaeus Domitius Corbulo

'Zo'n 2000 jaar geleden was heel Lugdunum Batavorum (zo heette Leiden toen) bezet door soldaten van Gnaeus Domitius Corbulo, een Romeinse generaal. De inwoners van Lugdunum onderwierpen zich slaafs aan de bezetting. Alle inwoners? Nee, een kleine groep bleef moedig weerstand bieden aan de overweldigers en maakte het leven van generaal Corbulo, die heimelijk ook wel De Blegeurmaker werd genoemd, bepaald niet gemakkelijk...'

Inhoud

- Toneelgroep Al Dente
- De brontekst: Miles Gloriosus
Titus Maccius Plautus
Plautus' voorbeelden
Plautus' erfenis
- De Blegeurmaker: het verhaal
- De bewerking: werkelijkheid en fantasie
Bestaande bewerkingen
De bewerking van Al Dente
De echte Gnaeus Domitius Corbulo
De Limes
- De bewerking: fragment 1
- De bewerking: fragment 2
- De bewerking: fragment 3
- Voorbereiding – vóór de voorstelling
- Verwerking – na de voorstelling

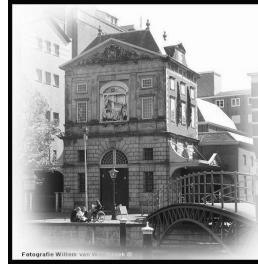
Spel

- Liesbeth van den Berg - *Aldemund*
- Rienke Cunes - *Olbrand*
- Kees van Egmond - *Corbulo*
- Hannah Groos - *Gertrud*
- Jasper Groos - *Tibbolt*
- Robbert Hilgeman - *Sceleratus & Skerebard*
- Martijn van der Linde - *Falscriptor*
- Maaïke Roovers - *Hiltrud*
- Bram Wildeman - *Boldewik*

Bewerking en regie

Jos Nijhof

Voorstellingen

De Waag
Aalmarkt 21
Leiden
20.30 uur

- woensdag 13 april try-out
- donderdag 14 april première
- vrijdag 15 april
- zaterdag 16 april
- zondag 17 april 15.00 uur
- dinsdag 19 april scholendag
- woensdag 20 april
- donderdag 21 april
- vrijdag 22 april
- zaterdag 23 april

Reserveren

www.aldente.nl

of

06-14155893

TONEELGROEP AL DENTE

Toneelgroep Al Dente is in 1993 opgericht door oud-leerlingen van het Visser 't Hooft Lyceum te Leiden. Al Dente heeft de afgelopen jaren een aantal toneelklassiekers gespeeld (*Hamlet*, *Alkestis*, *Faëton*) naast minder bekende teksten (*De moeder van Icarus*, *De zondagswandeling*, *Circus Mrozek*). Kenmerkend voor Al Dente is de directe, confronterende manier van acteren, waarbij de acteurs zich niet verstoppen achter hun personage, en waarbij het proces - theater maken - zichtbaar blijft in het product - de voorstelling. 'Probeer het niet te zijn, probeer het te spelen' is dan ook het motto van regisseur Jos Nijhof. Al Dente is de vaste bespeler van het kleine theater De Ware Liefde aan de Kagerstraat 1 te Leiden (Visser 't Hooft Lyceum). Daarnaast speelde Al Dente de laatste jaren regelmatig voorstellingen in De Waag en in het Scheltemacomplex in Leiden.

DE BRONTEKST: MILES GLORIOSUS

Titus Maccius Plautus

Miles Gloriosus (letterlijk: de opschepperige soldaat) is komedie van de Romeinse dichter Titus Maccius Plautus (ca. 250-184 v.Chr.). Plautus werd volgens de overlevering geboren in Sarsina, een dorpje in Um-

brië, ver van Rome. Er is weinig bekend over zijn leven; zeker is, dat hij een uitstekende kennis gehad moet hebben van het Grieks. Waarschijnlijk kwam hij op jonge leeftijd naar Rome, waar hij geld verdiende in de

wereld van het toneel. Hij leerde die wereld steeds beter kennen en ontwikkelde een fijne neus voor de voorkeuren van het publiek.

Uiteindelijk, wist hij in zijn onderhoud te voorzien door het schrijven van komedies. Zijn populariteit was groot en zijn productie hoog. Over de politieke en maatschappelijke situatie van het Rome van zijn tijd schreef hij in feite niet. Zijn stukken spelen ver van Rome, vaak in Griekse steden als Athene, Ephesus, Epidaurus, Thebe. Plautus' werk is vrijwel volledig overgeleverd; in de oudheid waren er 130 stukken onder zijn naam in omloop, die in werkelijkheid echter lang niet allemaal van zijn hand waren. Een belangrijke geleerde, Marcus Terentius Varro, meende dat 21 werken daadwerkelijk door Plautus waren geschreven. Daarvan zijn er maar liefst 20 overgeleverd.

Plautus' voorbeelden

Plautus ontwierp zijn stukken niet zelf: hij bewerkte Griekse komedies. In het oude Griekenland begon de theatertraditie al vóór 500 v. Chr. en meteen al in de eerste honderd jaar, de vijfde eeuw, valt de grootste bloeiperiode: er moeten zo'n 900 tragedies in die periode zijn opgevoerd tijdens de grote theaterfestivals (*Dionysia*), en daar kwamen dan nog eens talloze komedies bij!

De komedies waarop Plautus zich baseerde dateren echter van ongeveer honderd jaar later: rond 300 v. Chr., de periode van de zogenaamde Nieuwe Attische Komedie, een genre dat de onderwerpen niet meer zocht in het openbare leven of in de mythologie, maar in het particuliere, alledaagse leven

van de gewone burger. Plautus wist die komedies om te vormen tot originele creaties, dankzij zijn meesterlijke gebruik van de Latijnse volkstaal en het overzetten van de handeling naar situaties die voor het grote publiek in Rome herkenbaar waren. Plautus is eveneens de auteur van *Aulularia*, de tekst die zowel aan de basis lag van Molières komedie *L'avare* (*De vrek*, 1668) als van P.C. Hoofts *Warenar* (1617). Een 'Leidse' bewerking van *Warenar* werd door Al Dente gespeeld in 2006, de laatste opvoeringen eveneens in De Waag.

Miles Gloriosus

In *Miles Gloriosus* maakt de titelfiguur, de soldaat Pyrgopolynices, zichzelf volslagen belachelijk door zijn voortdurende opschepperij, zijn zogenaamde grootse wapenfeiten en zijn overtuiging dat zo ongeveer alle vrouwen van de wereld op hem verliefd zijn. Als hij het meisje Philocomasium, verloofd met de Atheense jongeman Pleusicles, naar Ephesus heeft ontvoerd, neemt die laatste zijn intrek bij een oudere vriend die toevallig de buurman van de soldaat blijkt te zijn. Vooral dankzij de slimmigheden van Palaestrio, de knecht

van Pleusicles, lukt het om het geschaakte meisje uit handen van de soldaat te krijgen. Palaestrio maakt de soldaat namelijk wijs, dat een zeer mooie en voorname dame smoorverliefd op hem geworden is en dat bij haar vergeleken Philocomasium niets voorstelt. Zodra de soldaat zich naar het huis van zijn zogenaamde bewonderaarster begeeft, wordt hij door het huispersoneel op een stevig pak slaag onthaald. Het resultaat is, dat het geliefde paar de relatie kan voortzetten en dat de soldaat voorgoed ontmaskerd is als een stompzinnige blaaskaak.

Plautus' erfenis

Types zoals de slimme knecht en de arrogante soldaat uit Plautus' komedies kwamen later als 'stock figures' (vaste personages) terecht in de *commedia dell'arte*, het Italiaanse geïmproviseerde toneel dat vooral in de late zestiende eeuw en in de zeventiende eeuw populair was in Europa. Niet alleen beroemde schrijvers als Molière en Hooft, maar ook Shakespeare, met name in zijn *Comedy of errors* (ca. 1590),

lieten zich inspireren door het drama van Plautus. In 1962 ging in New York op Broadway de musical *A Funny Thing happened on the Way to the Forum* in première, gebaseerd op drie komedies van Plautus, waaronder *Miles Gloriosus*. In 1966 maakte de Britse regisseur Richard Lester een film met dezelfde titel. Nederland kent geen opvoeringstraditie van Plautus-stukken. De laatste professionele opvoeringen dateren uit de twintigste eeuw. *Menaechmi (De tweelingbroers)* stond in het seizoen 1917-1918 op het repertoire van de Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel in een vertaling van Louis Couperus. Toneelgroep Theater maakte in het seizoen 1966-1967 een bewerking van hetzelfde stuk onder de titel *Tweelingbroer gezocht* en in 1971-1972 voerde Ars Musica 'n *Maagd op je dak* uit, gebaseerd op de eerder genoemde Broadway-musical. Maar dat is dan wel zo'n beetje de hele oogst. 'Er zijn, lijkt mij, slechts twee redenen waarom Plautus' stukken onuitverkoren blijven: men kent misschien de inhoud niet of men apprecieert deze niet', zo schreef de bekende classica M. d'Hane-Scheltema in een artikel uit 1966.

Miles Gloriosus ligt overigens wel aan de basis van een echte theaterrel: onder de titel *De smoeshaan* werd in 1968 een zeer

pikante versie van het stuk opgevoerd door Toneelgroep Centrum, met daarin enkele personages die opvallend uitvergroete fallussen droegen. De burgemeester van Haarlem, waar de voorstelling in première ging, verbood de opvoering

'vanwege het tonen van en manipuleren met een voorwerp voorstellend het mannelijk geslachtsorgaan'. De recensies, die in het algemeen zeer negatief waren, weerhielden het publiek er niet van in groten getale naar de theaterzalen te komen waar het stuk wél gespeeld mocht worden. Later werd *De smoeshaan* de naam van het café dat verbonden is aan Theater Bellevue in Amsterdam.

DE BLEGEURMAKER: HET VERHAAL

Eerste bedrijf

Ergens in Lugdunum leiden de hoertjes Gertrud en Hiltrud de handeling in. Ze bevinden zich in een straat met op de achtergrond twee huizen. Het eerste is dat waar generaal Corbulo is ingekwartierd, samen met zijn slaven Sceleratus en Falscriptor en het uit Forum Hadriani ontvoerde meisje Aldemund. Het tweede is dat van de oude vrijgezelle Leidenaar Boldewik. Terwijl de dames vertellen, verschijnen Corbulo en Falscriptor een paar keer ten tonele en krijgt het publiek een demonstratie van de zelfingenomenheid van de generaal. De meisjes vertellen dat er sinds kort nog een derde slaaf in diens huis bivakkeert, Tibbolt, aan Corbulo als slaaf verkocht. Tibbolt is afkomstig uit Lugdunum, maar in dienst van een jongeman, Skerebard, ook uit Forum Hadriani, die de geliefde is van Aldemund. Deze is ingetrokken in het huis van Boldewik, toevallig een oude bekende van zijn vader, om in de buurt te kunnen zijn van de geschaakte Aldemund. Tibbolt heeft bovendien, door het maken van een gat tussen de huizen van Corbulo en Boldewik, regelmatige bezoeken van Aldemund aan Skerebard en vice versa mogelijk gemaakt.

3

Tweede bedrijf

Boldewik ontmoet op straat Tibbolt en vertelt hem dat de doorgang tussen de huizen te riskant geworden is: een slaaf van Corbulo heeft via het dakraam in Boldewiks huis Aldemund en Skerebard zien zoenen. Tibbolt verzint een list. Hij, Aldemund en Boldewik zullen de slaaf in kwestie wijsmaken dat hij niet Aldemund heeft gezien, maar een tweelingzus van haar, die in het huis van Boldewik logeert. Even later komt Sceleratus aan Tibbolt vertellen dat hij inderdaad de zoenende Aldemund heeft gezien in het huis van de buurman. Boldewik heeft inmiddels Aldemund geïnstrueerd en door handig gebruik te maken van het gat tussen de twee huizen slaagt Tibbolt erin Sceleratus te laten geloven dat hij niet Aldemund heeft gezien, maar haar tweelingzus, een zogeheten Adalgard. Zodra Tibbolt weg is, komt Boldewik zich beklagen bij Sceleratus over diens valse beschuldiging aan het adres van zijn gast en ook hij laat hem, dankzij het gat tussen de huizen, geloven dat er zowel een Aldemund als een Adalgard is. Sceleratus blijft achterdochtig: hij besluit een tijdje onder te duiken.

Derde bedrijf

Tibbolt overlegt met Boldewik en Skerebard hoe ze Aldemund voorgoed uit handen van Corbulo kunnen krijgen. Tibbolt leent een ring van Boldewik en zal Corbulo proberen wijs te maken dat Boldewiks zogenaamde echtgenote smoorverliefd op hem is en niets liever wil dan met hem trouwen. Tibbolt zal het doen voorkomen alsof de ring hem in handen is gespeeld door het dienstmeisje van Boldewiks echtgenote en de ring aan hem overhandigen bij wijze van liefdespand. Om het plan te laten slagen, zal Boldewik de hem niet onbekende Gertrud en Hiltrud inschakelen, waarbij de eerste moet spelen dat ze de overspelige echtgenote is en de tweede moet optreden als dienstmeisje. Zodra Gertrud en Hiltrud verschijnen, pepert Tibbolt hen de bedoeling nog eens in. Beiden willen niets liever dan meehelpen Aldemund te bevrijden en de arrogante Corbulo een lesje te leren.

Vierde bedrijf

Tibbolt benadert Corbulo met de ring en met zijn arrogante karakter laat die zich meteen overtuigen. Bovendien komt Gertrud de verliefdheid van haar zogenaamde meesteres bevestigen. Corbulo vraagt zich af wat hij met Aldemund aan moet, wanneer hij op Tibbolts voorspraak kiest voor zijn buurvrouw. Daar weet Tibbolt wel wat op: hij moet Aldemund laten gaan, met alle geschenken die hij haar inmiddels gegeven heeft. Tibbolt heeft zogenaamd gehoord dat Aldemunds moeder en haar tweelingzus toevallig in de haven van Lugdunum zijn, op zoek naar Aldemund, en dat ze dus mooi met hen terug kan varen naar Forum Hadriani. Zodra Corbulo even in zijn huis is, licht Tibbolt Gertrud, Hiltrud en Skerebard in over het vervolg van zijn plan. Skerebard moet zich verkleden als schipper en op het juiste moment zogenaamd uit de haven van Lugdunum komen, op zoek naar Aldemund. Corbulo zal die gelegenheid dan wel aangrijpen om van Aldemund af te komen, zeker wanneer Hiltrud erin slaagt haar rol van smoorverliefde overspelige echtgenote met overtuiging te spelen.

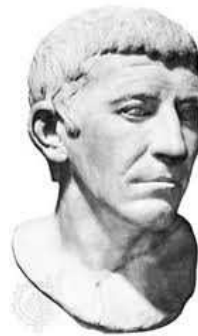
Vijfde bedrijf

Alles vindt plaats zoals Tibbolt het gepland heeft: Aldemund stemt zogenaamd onder protest toe dat Corbulo haar laat gaan, Hiltrud wint de arrogante generaal moeiteloos om haar vinger en Skerebard speelt volgens afspraak zijn rol als schipper die Aldemund komt halen. Als Skerebard en Aldemund bij het vertrek ietwat te intiem dreigen te worden, wordt Corbulo achterdochtig, maar dat is van korte duur. Tibbolt weet met een list tegelijk met het gezelschap te vertrekken richting Forum Hadriani. Dan is het moment gekomen waarop Corbulo in het huis van Boldewik gaat om daar diens zogenaamde overspelige echtgenote te bezoeken. Wie Corbulo in het huis echter aantreft, is niet de vrouw, maar een woedende Boldewik die hem samen met zijn knecht Olbrand het huis uit ranselt. Half dood blijft Corbulo op straat liggen, totdat Falscriptor, die het gezelschap naar de haven had vergezeld, terugkomt en hem onthult hoe hij bedrogen is. Corbulo durft uit angst en schaamte niet in Lugdunum te blijven en reist te paard terug naar Rome. Samen met Falscriptor vertelt hij hoe het hem in de toekomst zal vergaan.

DE BEWERKING: WERKELIJKHEID EN FANTASIE

Bestaande bewerkingen

Van *Miles Gloriosus* bestaan verschillende vertalingen in het Nederlands, waarvan die van A.J. Kleywegt (*Kolonel Bluf*, 1992) de meest recente is. Belangrijk zijn verder de vertaling van J. Hemelrijk sr., die alle overgeleverde komedies van Plautus heeft vertaald (*De bluffer*, 1966) en die van de bekende Shakespearevertaler L.A.J. Burgersdijk, die zich overigens flink wat vrijheden veroorlooft (*De snoevende krijgsman of de vrolijke vrouwtjes van Ephesus*, 1926).

De bewerking van Al Dente

Al Dente gaat in zijn bewerking nog heel wat stappen verder. Zo werden lange monologen geschrapt en waar mogelijk vervangen door dialogen, waardoor de actie wordt verhoogd en de afwisseling vergroot. Maar sterker nog dan deze ingrepen springt de 'verleiding' van het stuk in het

oog: zoals Plautus oudere Griekse teksten 'verromeinste', zo maakte Al Dente van *De Blegeurmaker* een typisch 'Leidse' tekst. In 2006 deed Al Dente al iets dergelijks met Hoofts *Warenar*, maar deze keer komt het Leidse karakter niet alleen tot uiting in het stadsdialect en de *couleur locale*, maar ook in de koppeling aan de vroegste geschiedenis van de stad.

De Blegeurmaker is een 'historische fantasie', net zo als bijvoorbeeld de verhalen rond de stripheld Asterix dat zijn. Het werkelijkheidsgehalte van het stuk is dus maar zeer beperkt.

De dingen die in ieder geval kloppen, zijn: het verblijf van de Romeinse generaal Corbulo in Neder-Germanië, zijn reputatie als 'kanaalgraver', zijn tragische einde onder keizer Nero en het feit dat sommige Germaanse stammen tegen de Romeinse overheersers in opstand kwamen.

Verder heeft de bewerkter zich weinig van de historische feiten aangetrokken en heeft hij een vrijwel volledig verzonden bladzijde aan de Leidse stadsgeschiedenis toegevoegd. Dat begint al meteen bij de naam Lugdunum: in feite was dat een Romeinse nederzetting nabij het huidige Katwijk. Vanaf de zeventiende eeuw ging Leiden zichzelf in officiële documenten ten onrechte aanduiden als Lugdunum Batavorum. De antieke naam van Leiden was echter niet Lugdunum, maar Matilo, een grensfort dat aan het begin van het kanaal van Corbulo lag in de huidige Leidse wijk Roomburg.

De echte Gnaeus Domitius Corbulo

De historische hoofdpersoon in *De Blegeurmaker*, de Romeinse generaal Gnaeus Domitius Corbulo, werd vlak voor onze jaartelling geboren in het Apennijnse bergstadje Peltuinum, het tegenwoordige San Paolo di Peltuino. Hij was bevelhebber onder de keizers Claudius en Nero en werd in 47 door keizer Claudius naar de Lage Landen gestuurd om op te treden tegen opstandige Germaanse stammen.

Corbulo handhaafde een strenge tucht in zijn legers en om zijn soldaten aan het werk te houden liet hij hen de *fossa Corbulonis* (het kanaal van Corbulo) graven, een belangrijke, veilige binnenroute tussen de Rijn en de Maas, met als aanliggende plaatsen onder meer *Forum Hadriani* (ongeveer het huidige Voorburg) en *Matilo* (ter hoogte van het huidige Leiden). Uit archeologische opgravingen is komen vast te staan dat het kanaal ten dele parallel liep

met de huidige Vliet tussen Voorburg en Leiden.

Later voerde Corbulo het bevel bij verschillende militaire acties in de strijd tegen de Parthen - ongeveer het huidige Iran. In 67 werd hij het slachtoffer van Nero's achterdocht. Nero vreesde dat Corbulo teveel macht zou krijgen en daarom riep hij hem naar Griekenland, waar hij zich toevallig bevond tijdens een kunstreis. Op bevel van Nero moest Corbulo zelfmoord plegen. Dat gebeurde in Kenchreae, een havenstad van Korinthe. Zelfmoord was overigens een populaire vorm van doodstraf onder Romeinse keizers: twee jaar vóór Corbulo werd de befaamde schrijver-filosoof Seneca door Nero tot zelfmoord gedwongen.

De Limes

Een inspiratiebron bij de bewerking is ook de geschiedenis van de *Limes* geweest. Nadat Corbulo het bevel had gevoerd tegen stammen in het noordelijke deel van Germanië, riep keizer Claudius hem terug tot Neder-Germanië, het gebied ten zuiden van de Rijn, die als de noordelijke grens van het Romeinse imperium gold. Die grens werd door de Romeinen Limes genoemd: een militaire zone, die behalve de Rijn bestond uit wegen, verdedigingswerken en nederzettingen.

Daarnaast was de Limes een belangrijke handelsroute waarlangs een culturele en economische uitwisseling plaatsvond tussen de plaatselijke bevolking en de soldaten van het Romeinse leger.

De Limes heeft veel sporen nagelaten in ons land, onder meer in zichtbare vormen

zoals een Romeinse muur, grafvondsten of militaire gebruiksvoorwerpen. Bij de bouw van de huidige wijk Roomburg in Leiden, waar ooit het fort Matilo gevestigd was, zijn in de bedding van het voormalige kanaal van

Corbulo onder andere munten, aardewerk en paardentuig gevonden. De meest opzienbarende vondst was die van een bronzen 'viziermasker' uit de periode 80-125. Dit in 1996 gevonden masker is te bezichtigen in het Leidse Rijksmuseum van Oudheden. Sommige historici denken dat het masker door een Romeinse ruiter als offer voor de goden in het water is gegooid. Vanwege de weelderige bos krullend haar, werd het masker al gauw het 'Gordon-masker' genoemd: men zag een bepaalde gelijkenis met de zanger Gordon!

DE BEWERKING: FRAGMENT 1

Fragment uit het eerste bedrijf, waarin we onder meer de opschepperij van Corbulo en de vleierij van zijn slaaf Falscriptor leren kennen.

Vierde toneel: Corbulo en Falscriptor

CORBULO Eh... Zeg, brave snaak, goede Falscriptor, herinner jij je die olifant in donker Afrika?

FALSCRIPTOR U bedoelt, die olifant waarvan u de arm verbrijzeld hebt, gewoon met uw blote vuist?

CORBULO Wat? Wat zeg je?

FALSCRIPTOR O nee, nee, ik bedoel niet de arm natuurlijk, maar 't dijbeen, 't dijbeen ja.

CORBULO Ach, 't was maar een lukrake mep.

FALSCRIPTOR Ja, maar toch. Stelt u zich eens voor, dat u doelgericht had gemept. Dan zou uw vuist dwars door de huid, 't ingewand en de botten van dat arme dier heen zijn gegaan.

CORBULO Niewaar? Maar goed, daar zwijg ik nu maar van.

FALSCRIPTOR 't Is ook eigenlijk niet nodig, dat u mij uw heldendaden vertelt. Ik ken ze immers allemaal inmiddels. (*terzijde*) Ach, je probeert eens wat. Maar 't zal weinig helpen, want hij blijft maar doorgaan, 't zit gewoon in zijn opschepperige aard.

CORBULO Wat zeg je?

FALSCRIPTOR Maar ze zijn zeker de moeite waard!

CORBULO Wie? Wat?

FALSCRIPTOR Uw heldendaden!

CORBULO Niewaar? Herinner jij je...

FALSCRIPTOR Jawel, natuurlijk herinner ik me dat, jawel... Dat was honderdvijftig in Waliejalije en en honderd in Scytholatronië en dertig Sardiërs plus zestig Gallemieziërs die u in één dag hebt geveld.

CORBULO Hoeveel is dat bij elkaar opgeteld?

FALSCRIPTOR Eh... zeventuizend op de kop af.

CORBULO Niewaar? Het moet wel kloppen, jij hebt 't uitgerekend en opgeschreven...

DE BEWERKING: FRAGMENT 2

Fragment uit het tweede bedrijf: Sceleratus komt Tibbolt vertellen dat hij Aldemund en een jongeman heeft zien zoenen in het huis van Boldewik. Tibbolt, en later Aldemund zelf, proberen hem wijs te maken dat dat onmogelijk is.

Derde toneel: Sceleratus en Tibbolt

SCELERATUS (*terzijde*) Bij Jupiter en alle grote goden van de Olympus. Of ik ben vandaag aan 't slaapwandelen geweest over de daken, of ik heb gezien wat ik heb gezien: 't lievelingetje van mijn baas dat d'r hoofd in een strop stak. Figuurlijk dan. Want als 't kløpt wat ik heb gezien en als ik me niet vergis - en ik vergis me niet - en mijn meester komt daarachter, dan... dan...

TIBBOLT (*springt tevoorschijn*) Dan wat?

SCELERATUS Tibbolt! Snotjunozie! Je laat me schrikken! Denk aan m'n hart!

TIBBOLT Je oogt verward.

SCELERATUS Vind je 't gek?

TIBBOLT Nogal. Wat sta je hier nou in je eentje te ouwehoere?

SCELERATUS Je moest eens weten.

TIBBOLT Vertel.

SCELERATUS Ik ben bang.

TIBBOLT Bang?

SCELERATUS Mijn baas plakt me achter 't behang.

TIBBOLT Jûh.

SCELERATUS En jou erbij en iedereen van wie die vindt dat-ie z'n plicht verzaakt.

TIBBOLT Ik ben me van geen kwaad bewust.

SCELERATUS 't Is een smerig zaakje.

TIBBOLT Misdaad? Criminaliteit? Daar hou ik me niet mee bezig, aju.

SCELERATUS Nee, blijf hier... (*kijkt Tibbolt doordringend aan*) Seks!

TIBBOLT Dan blijf ik.

SCELERATUS Mooi. Fijn. Luister, ook jij moet 't weten. Vanochtend heb ik jacht gemaakt op de aap van onze meester. Dat stomme beest was weer eens ontsnapt.

TIBBOLT En die minstes zo stomme knecht er dus achteran.

SCELERATUS Barst!

TIBBOLT Geintje, ga door.

SCELERATUS Die aap, die klom dus op 't dak hiernaast en ik besloop dat mormel. Bij toeval kijk ik van boven door 't dakraam en daar zie ik dat liefje van onze meester héél intiem... héél sensueel als 't ware in de armen van... van een vreemdeling, een knappe jonge vent. Omhelzen, kussen, strelen, alles wat vrouw Venus in huis heeft gezegd.

TIBBOLT Seks?

SCELERATUS Min of meer.

TIBBOLT Schandalig!

SCELERATUS Ja, dat vond ik ook.

TIBBOLT Schandalig, dat jij zukke lasterpraat uitslaat.

SCELERATUS Ik heb 't zelf gezien!

TIBBOLT Dat heb je niet!

SCELERATUS Nee?

TIBBOLT Nee!

SCELERATUS Zie ik eruit of ik een oogkwaal heb? Ben ik soms blind? Lijd ik aan staar?

TIBBOLT 't Is heel raar.

SCELERATUS Maar waar.

TIBBOLT Heel raar, dat een knecht ope en bloot zukke onzin staat te verkondige, terwijl-die daarmee een enorrum risico loopt. Enorrum!

SCELERATUS Da's twee keer.

TIBBOLT Enorrum!

SCELERATUS Drie!

TIBBOLT Klopt, en 't is dan ook driedubbel riskant wat jij doet. Dódelijk riskant.

SCELERATUS Hoezo?

TIBBOLT Let op! Doodstraf één: as jij dat meissie Aldemund vals beschuldigt, dan zul je daarvoor sterve. Doodstraf twee: as je verhaal klopt, dan sterf je óók, want je had d'r beter mottte bewake. Doodstraf drie: euh... Weet ik zo vlog effe nie. Maar één en twee blijve staan.

SCELERATUS Dat kan allemaal wel zijn: ik heb gezien wat ik heb gezien en wat ik gezien heb, heb ik gezien.

TIBBOLT Zal ik jou 's bewijze dat je niet met je oge, maar met je neus heb gekeke?

SCELERATUS Akkoord!

TIBBOLT En dat je een kneus bent en zo blind als een mol?

SCELERATUS Prima!

TIBBOLT En dat je je oge, as je die had, uit je stomme kneiter most schame?

SCELERATUS Geen bezwaar!

TIBBOLT Jij houdt dus vol: Aldemund is op dit moment hiernaast?

SCELERATUS Ja, en ook dat ik haar daar... bezig zag met een vreemde kerel.

TIBBOLT Je weet: er is geen verbinding tusse hier en daar, geen tussedeur, geen achterom, geen balkon...

SCELERATUS Bekend.

TIBBOLT Dus as ik zou kunne make dat zij... (*wijst op het huis links*) ... uit dit huis en niet... (*wijst op het huis rechts*) ...uit dat naar buite kwam, zonder trucage en zonder hypnose of bovennatuurlijke krachte, dan is er maar één conclusie mogelijk: dat jij poep in je oge heb en dat je een pak slaag van jewelste verdient. Toch?

SCELERATUS Zo is 't.

TIBBOLT (*leidt Sceleratus naar de deur van het huis rechts*) Mooi, bewaak dan goed de deur van 't huis van buurman Boldewik. Stel je voor, dat ze hier is...

SCELERATUS Ze is daar!

TIBBOLT ... en dat ze dan gauw, zonder dat jij 't ziet, want je ziet toch al zo beroerd, hier naar buite glipt en dáár... (*wijst op het huis links*) ... dáár weer naar binne sluipt. Dan zou ik 't spel niet eerlijk spele, toch?

SCELERATUS Ik vraag me af waar jij mee bezig bent. Maar je gaat je gang maar.

TIBBOLT Let op. Ik ga nou naar binne in 't huis van de generaal en in minder as twintig seconde kom ik weer naar buite. Mèt haar... (*hij gaat het huis links binnen*)

Vierde toneel: Sceleratus, later Tibbolt en Aldemund

SCELERATUS (*loopt naar de deur rechts*) Hmm. Voor de zekerheid zal ik toch die deur hier maar in de gaten houden. Ik ken die Tibbolt nog maar een week of twee, maar ik weet genoeg van hem om te weten dat-ie vol fratsen en rare streken zit.

TIBBOLT (*komt met Aldemund naar buiten; tot Aldemund*) En denk aan de instructies asjeblijft!

ALDEMUND Jááháá.

TIBBOLT Maar je bent, ben ik bang, niet doortrapt genoeg.

ALDEMUND Met wat ik aan doortraptheid in huis heb, daar kunnen tien anderen nog van meeprofitieren.

TIBBOLT Hoe bedoel je?

ALDEMUND Ik ben doortrapt voor tien.

TIBBOLT Eerst zien.

ALDEMUND Begin nou maar met je spelletje.

TIBBOLT Goed. *(tot Sceleratus)* Ahum... Zeg, Sceleratus.

SCELERATUS *(staat met z'n rug naar Tibbolt toe, wil zich niet laten afleiden)* Ja?

TIBBOLT Kijk 's om.

SCELERATUS Daar trap ik niet in. Praat maar, ik hoor je wel.

TIBBOLT Dat pak slaag dat je verdient, is niet ver weg.

SCELERATUS Zal wel.

TIBBOLT Zal wel?

ALDEMUND *(zwaait en roept)* Joehoe...

SCELERATUS *(kijkt nu toch voorzichtig om, dan heen en terug van Aldemund naar de deur die hij bewaakte)* Wat?

TIBBOLT Ja?

SCELERATUS Wat krijgen we nou? Dat is allegodenogantoe 't liefje van m'n baas!

TIBBOLT Toch?

ALDEMUND Wat hoor ik? Ben jij die snode slaaf, die mij, een vlekkeloos meisje, zo valselijk beticht van een onkuise daad?

TIBBOLT Inderdaad!

ALDEMUND Heb jij gezegd, schandvlek van een vent, dat je mij hiernaast aan 't zoenen zag?

TIBBOLT En nog wel erger!

SCELERATUS Maar ik weet 't zeker...

ALDEMUND Ik lijk wel dwaas en zot dat ik met zo'n schandelijk sujet nog verder praat.

SCELERATUS Tibbolt, toe Tibbolt... ik geloof dat ik seniel word. Je moet me helpen. Waar kwam dat meisje nou toch vandaan?

DE BEWERKING: FRAGMENT 3

Fragment uit het vijfde bedrijf. Corbulo vertelt aan Tibbolt dat hij Aldemund de deur heeft gewezen. Daarna proberen Gertrud en Hiltrud Corbulo te verleiden.

Eerste toneel: Tibbolt en Corbulo

CORBULO Ah! Tibbolt, trouwe slaaf, brave Bataaf. Het Is gelukt. Wat ik wilde, heb ik bereikt, in vriendschap en welwillendheid.

TIBBOLT 't Duurde nog een hele tijd.

CORBULO Ik had niet eerder in de gaten dat ze werkelijk stàpel op me is.

TIBBOLT Jûh!

CORBULO Ik heb geweldig moeten praten, 't ging bepaald niet vanzelf. Maar uiteindelijk gaf ze haar verzet op. Mijn trouwe Falscriptor helpt haar nu met 't klaarmaken van de koffers. Ik gaf haar alles wat ze maar vroeg, en jou erbij.

TIBBOLT Mij? Erbij?

CORBULO Als slaaf.

TIBBOLT *(geveinsd)* Maar, dat is... Hoe ken... Hoe kan ik verder leve zonder u, de machtige... de voortreffelijke...

CORBULO Ik begrijp dat 't niet niks is de slaaf te mogen zijn van een krijgsman zoals ik, dat is natuurlijk... Geloof me, ik heb m'n best gedaan je voor mezelf te houden, maar ze smeekte me en liet niet los.

TIBBOLT Ik schik me dan maar gewillig in de wil van grote Wodan. En die van haar. En die van u. 't Is nie anders, het zij zo. Maar hoe afschuwelijk 't ook is dat ik nu verder mot zonder u, mijn heer en meester, ik geniet dan toch van de voldoening dat die affaire met de buurvrouw is gelukt. Een beetje met mijn hulp, maar vooral natuurlijk dankzij uw sublieme kracht en ongeëvenaarde schoonheid. *(terzijde)* Pfff, ik sta versteld van me eige blare-op-de-tong gezwets.

CORBULO Niewaar?

TIBBOLT Mooi. Dus nou richte we onze pijle op háár. *(wijst naar de deur van het huis rechts)*

CORBULO Spelen we dat klaar?

TIBBOLT Reken maar! *(Gertrud komt uit de rechter deur, gevolgd door Hiltrud. Tibbolt en Corbulo kijken van een afstand toe)*

Tweede toneel: Tibbolt, Corbulo, Hiltrud en Gertrud

CORBULO (*terzijde, tot Tibbolt*) Zo!

TIBBOLT (*terzijde, tot Corbulo*) Heb ik teveel gezegd?

GERTRUD (*terzijde, maar met opzet zo luid, dat Corbulo het toch hoort*) Meesteres, kijk, de soldaat! Hij staat daar!

HILTRUD (*op dezelfde wijze zijde, de hele volgende dialoog*) Waar?

GERTRUD Dáár.

HILTRUD Ik zie hem. O, wat is hij prachtig.

GERTRUD Ik denk dat nu 't moment daar is, dat u hem nadert.

HILTRUD Ik durf niet...

GERTRUD U hoeft niet bang te wezen. Toen ik met hem sprak was hij bijzonder aardig, echt de aanminning zelve...

CORBULO (*terzijde, tot Tibbolt*) Wat ben ik toch een zondagskind!

HILTRUD Een man die zoveel vrouwen krijgen ken...

GERTRUD EN TIBBOLT (*gelijktijdig*) ...kàn...

HILTRUD ... kan, hij moet mijn verschijning wel verachten.

GERTRUD Dat doet hij niet, wees maar gerust.

HILTRUD Als hij niet met me wil trouwen, dan val ik op mijn knieën en klem me aan hem vast en smee ik hem. En als hij dan nog steeds niet overstag gaat, dan maak ik me van kant, want zonder hem ken... kan ik niet leven.

CORBULO (*terzijde, tot Tibbolt*) Hier dient ingegrepen, acuut! Ik moet haar redden van de dood.

TIBBOLT Stop!

CORBULO Stop?

TIBBOLT U gooit u zelf te grabbel door u zo gretig an te biede. 't Mot van háár kant kome. Wilt u de reputatie die u heb verlieze? Nee toch?

HILTRUD (*loopt naar de deur van het huis links*) 't Moment is daar, ik kan me niet bedwingen, ik moet erdoor.

GERTRUD Stop!

HILTRUD Stop?

GERTRUD 't Is beter te wachten...

HILTRUD Langer wachten wordt mijn dood!

TIBBOLT Wat is ze hopeloos verliefd op u.

CORBULO 't Is wederzijds... 't Is wederzijds... (*herhaalt zijn tekst luidop, opdat Hiltrud hem hoort*) 't Is wederzijds!

HILTRUD (*doet alsof ze Corbulo nu voor het eerst ziet, valt in zwijm*) O! O! O!

GERTRUD (*geveinsd*) Wat?

HILTRUD (*ze wijst in de richting van Corbulo*) Hou me vast! Daar, dáár.

GERTRUD (*doet alsof ze niets ziet*) Waar?

HILTRUD Kijk dan toch! Dáár! Daar staat-ie.

GERTRUD Kom, nu doorpakken, we gaan. (*Gertrud gaat, Hiltrud blijft quasi als versteend staan*)

TIBBOLT Daar komt er een.

CORBULO Ik zie 't.

GERTRUD (*tot Corbulo*) Meneer Corbulo, grote generaal, ik heb mijn meesteres gehaald, zoals u had bevolen.

CORBULO Ik zie 't.

TIBBOLT (*met een knipoog*) Ik ook.

GERTRUD Ik vertel 't u kort en bondig. Zij heeft, uit liefde voor u, haar man de deur uit gezet.

CORBULO Bij Hercules.

GERTRUD Hij heeft de boodschap begrepen en wil niet als hoorndrager in Lugdunum bekend staan. Hij heeft de stad voorgoed verlaten en 't huis hoort bij haar bruidsschat, dus wat dat aangaat...

TIBBOLT (*terzijde*) Bij Donar...

CORBULO Werkelijk?

GERTRUD Ja.

CORBULO (*tot Tibbolt*) Ik ben een kleinzoon van Venus, had ik je dat al eens gezegd? (*tot Gertrud*) Zeg haar, dat zij 't huis in gaat, ik ben in minder dan een minuut bij haar.

GERTRUD Laat haar niet te lang wachten, meester, doe haar die foltering niet aan.

CORBULO Ga maar, ik ga in mijn huis, ik fris me even wat op en zo...

GERTRUD Ik begrijp 't...

VOORBEREIDING

Vóór de voorstelling

Algemeen

1. Bij het lezen van deze lesbrieff krijg je ongetwijfeld een bepaald beeld van de voorstelling. Hoe zal het eruit zien? Wat zal er allemaal worden gezegd? Schrijf in een paar zinnen op wat je ideeën en verwachtingen van de voorstelling zijn.

Toneelgroep Al Dente

2. Leg uit wat volgens jou de regisseur bedoelt met zijn motto 'Probeer het niet te zijn, probeer het te spelen'. Denk, om je gedachten te bepalen, aan het 'omgekeerde' motto dat een andere regisseur misschien zou kunnen hebben: 'Probeer het niet te spelen, probeer het te zijn'.

De brontekst: Miles Gloriosus

3. Van Plautus wordt gezegd: 'zeker is, dat hij een uitstekende kennis gehad moet hebben van het Grieks'. Uit de tekst verderop kun je afleiden waardoor we dat zo zeker weten. Leg uit.
4. Van Plautus' teksten wordt gezegd: 'Zijn stukken spelen ver van Rome, vaak in Griekse steden als Athene, Ephesus, Epidaurus, Thebe.' Verderop kun je lezen dat dat ook voor zijn *Miles Gloriosus* geldt. Leg uit.
5. Leg in eigen woorden uit waarom de teksten van Plautus volgens de classica M. d'Hane-Scheltema in Nederland nauwelijks zijn opgevoerd.

De Blegeurmaker: het verhaal

6. In de oudheid golden bepaalde ideeën over de vormgeving van een tragedie, vooral bedoeld om de geloofwaardigheid van de handeling optimaal te maken. Die ideeën werden vaak ook in de komedies overgenomen. Bijvoorbeeld het gegeven van de drie eenheden:
 1. *eenheid van plaats: de gebeurtenissen moeten zich afspelen op één plaats, dus geen decorwisselingen*
 2. *eenheid van tijd: de gebeurtenissen moeten plaatsvinden binnen 24 uur*
 3. *eenheid van handeling: de gebeurtenissen moeten zich concentreren op één centraal thema*

Ga na of deze eenheden van toepassing zijn op *De Blegeurmaker*.

De bewerking: werkelijkheid en fantasie

7. De Al Dente-bewerking van *Miles Gloriosus* wordt een 'historische fantasie' genoemd, vergelijkbaar met de Asterix-strips. Leg uit
 - a. waarom Al Dente spreekt van een 'historische fantasie';
 - b. dat het begrip 'historische fantasie' in zekere zin een tegenstrijdigheid bevat.
8. Het kanaal van Corbulo wordt 'een veilige binnenroute' genoemd tussen de Rijn en de Maas. Hoe zouden schepen vóórdát het kanaal er was van de Rijn naar de Maas zijn gevaren?
9. Leg uit waardoor de Limes van groot belang is voor onze kennis van de Romeinse overheersing in ons land.

De bewerking: fragment 1

10. Uit het terzijde (rechtstreeks, heimelijk aanspreken van het publiek) van Falscriptor kun je afleiden dat hij zijn meester niet serieus neemt. Leg uit.
11. Falscriptor heeft als taak alle heldendaden van Corbulo te noteren in een groot boek; leg uit dat je aan de naam Falscriptor al kunt zien dat hij bij het uitvoeren van die taak zijn meester niet serieus neemt.

De bewerking: fragment 2

12. De bewerker heeft geprobeerd het verschil tussen de Romeinen en de inwoners van Lugdunum onder meer te laten zien door het verschil in taalgebruik en het verschil in godsdienst. Geef een paar voorbeelden.
13. Met welke trucs probeert Tibbolt Scele-ratus om de tuin te leiden? Geef een paar voorbeelden.

De bewerking: fragment 3

14. in dit fragment kun je goed zien dat in *De Blegeurmaker*, zoals overigens ook in andere komedies, eigenlijk voortdurend 'toneel-in-toneel' wordt gespeeld. Leg dat uit.
15. De om de tuin geleide Corbulo noemt zichzelf 'een kleinzoon van Venus'. Leg uit wat hij met die aanduiding bedoelt.

VERWERKING

Nà de voorstelling

Recensie schrijven

Over de voorstelling *De Blegeurmaker* van Al Dente ga je een korte recensie van vier alinea's schrijven. Een recensie is een kritische beschouwing van een kunstuiting (concert, tentoonstelling, boek), in dit geval dus van een theatervoorstelling. Belangrijk is, dat je jezelf zowel tijdens het kijken als na afloop een mening vormt over de voorstelling: *wat vind ik er nou eigenlijk van?*

De volgende aspecten komen in een theaterrecensie vrijwel altijd aan bod:

1. De *feiten*: titel van de voorstelling, naam van de schrijver, (evt.) naam van de vertaler/bewerker, naam van het gezelschap, naam van de regisseur, naam/namen van de spelers met de hoofdrol(len), datum waarop en plaats waar de voorstelling is bijgewoond
2. De *inhoud*: waar de voorstelling in grote lijnen *over* gaat
3. Het *thema*: waar het in de voorstelling *om* gaat
4. De *regie*: hoe de regisseur en de spelers zijn omgegaan met de tekst, welke keuzes ze hebben gemaakt
5. De *vorm* of de *enscenering*: de keuzes die zijn gemaakt in het decor, de kleding, de belichting, de muziek
6. Het *spel* van de individuele acteurs: levendigheid, articulatie, mimiek, geloofwaardigheid
7. Een *algemeen eindoordeel* over de voorstelling

De mening die je hebt over alle onderdelen van de voorstelling probeer je natuurlijk zoveel mogelijk te onderbouwen.

Met andere woorden: door middel van *argumenten* geef je aan waarom je bepaalde dingen goed, minder goed of misschien zelfs slecht vindt.

Ga er vanuit dat je recensie geplaatst wordt in een jongerentijdschrift; je *doelgroep* wordt dus gevormd door mensen van ongeveer jouw leeftijd.

De opbouw van je recensie is aldus:

Titel ('Kop')

[witregel]

Eerste alinea: inleiding

Hierin kort samengevat - dus géén opsomming geven: de feiten (1) en de inhoud (2)

[witregel]

Tweede alinea: beoordeling A

Hierin: je mening over thema (3) en regie (4)

[witregel]

Derde alinea: beoordeling B

Hierin: je mening over enscenering (5) en spel (6)

[witregel]

Vierde alinea: beoordeling

Hierin: je eindoordeel (7)

Je recensie wordt beoordeeld op basis van de volgende criteria:

- Alinea-indeling (binnen de alinea regels volmaken; tussen de alinea's en na de titel een witregel)
- Inhoud (alle aspecten worden afdoende besproken)
- Kwaliteit van de argumentatie
- Correct taalgebruik en correcte spelling
- Rekening gehouden met de doelgroep

Tot slot nog een paar tips: lees de komende dagen af en toe een recensie op de kunstpagina van een dagblad. En: laat je inspireren door www.moose.nl, een website waarop bezoekers van toneelvoorstellingen mini-recensies plaatsen.